

inhoud, of liever gezegd weer een inhoud, dien ze sinds eeuwen niet meer gehad had. De declamatio fingeerde zichzelf de stof, en indien zich al eenig onderwerp voordeed tot lof- of lijkrede, dan bood de rhetorica maar al te gaarne haar diensten aan tot holle uitdijning van een te schraal gegeven en tot het schijnschoon van opeengestapelde vooze volzinnen. De rhetorica echter van den Christen, zooals Augustinus haar schildert, is werkzaam in een levende zaak en op een terrein, waar de stof zich met zulk een ernst en in zulk een omvang aan haar voordoet, dat schoolsche Spielerei plaats moet maken voor den ernstigen arbeid, die zich richt op geestelijke goederen van de hoogste waardij.

Met dat al echter moet ik herhalen, wat ik zooeven zeide: Augustinus' opvatting van de rhetorica had, evenals die van de artes liberales, voorshands slechts theoretische beteekenis. Het ontwerp van een wetenschappelijke vorming op Christelijken grondslag lag in de boeken „De doctrina Christiana” gereed, maar het kwam niet tot uitvoering, en van eenigen invloed, dien het zou hebben gehad, speuren we in de vijfde eeuw niets, zelfs niet in de opleiding der clerici, welke het toch in het bijzonder bedoelde te reformeeren. De macht der traditie deed zich gelden en bond ook hen, die de heidensche gedachtewereld verfoeiden, in het onderwijs aan het heidensche boek. Nog in het begin der zesde eeuw gaf de reeds door mij genoemde Ennodius, die tot den stand der geestelijken behoorde, in zijn Paraenesis didascalica een schema van wetenschappelijke opleiding, dat op een Christelijk aandoende inleiding na, volkomen heidensch van karakter is en zelfs in dichtmaat de rhetorica als heerscheres der wereld bezingt. En de Dictiones van dezen Ennodius behandelen dezelfde gefingeerde gevallen, die eeuwen lang in de rhetorenscholen opgeld hadden gedaan. Niet de autoriteit van Augustinus, niet de afkeer der kerk van de heidensche cultuur, maar de politieke gebeurtenissen hebben ten laatste de rhetorenscholen ten onder gebracht⁷⁷⁾.

Dit alles beteekent echter niet, dat Augustinus' theorie eener Christelijke rhetorica zonder invloed is gebleven. Ook haar heeft Cassiodorus overgenomen, evenals hij zich in de opvatting der artes bij Augustinus aansluit. En hij heeft het niet bij de theorie gelaten: schier op iedere pagina van zijn